

Matej Žist, Osnovna šola Jurija Vege Moravče

RAZVIJANJE SPRETNOSTI SAMOSTOJNEGA REŠEVANJA JEZIKOVNIH VPRAŠANJ S POMOČJO SPLETNIH VIROV

▼ Prispevek predstavlja, kako lahko s spoznavanjem spletnih slovarjev in drugih spletnih priročnikov in programov nadgradimo jezikovni pouk. Pri tem učenci poleg jezikovnega znanja usvajajo tudi veščine samostojnega jezikovnega raziskovanja.

Uvod

Kitajski pregovor *Daj človeku ribo, nahranil ga boš za en dan; nauči ga loviti ribe, prehranil ga boš za vse življenje* je v sodobnem globaliziranem svetu popolnoma aktualiziran – v življenju je vse pomembneje znati se in samostojno premagovati življenjske ovire. Kar se tiče znanja materinščine, šolski pouk učenca opremi z določenim znanjem na vseh jezikovnih ravneh, nikakor pa to ne zadostuje. Zaradi naglih sprememb v tehnologiji in znanosti, preoblikovanih družbenih odnosov in poti sporazumevanja se spreminja tudi jezik, in sicer hitreje kot včasih. Šola mora tako poleg podajanja jezikovnih znanj učenca usposobiti predvsem za samostojno reševanje jezikovnih težav, s katerimi se bo kot odrasel človek zagotovo srečeval.

Uporabo slovarskih priročnikov v knjižni in elektronski obliki (npr. SSKJ, Veliki slovar tujk) pri jezikovnem pouku predvideva tudi učni načrt za slovenščino v osnovni šoli. Predlog novega učnega načrta pod razvijanjem digitalne zmožnosti pri pouku slovenščine opredeljuje: »Pouk slovenščine naj občasno kot nadgradnja klasičnega pouka v učilnici poteka v spletni učilnici, ki je opremljena z e-didaktičnimi gradivi in pripomočki ter orodji, ki omogočajo iskanje podatkov in informacij, dostop do brezplačnih učnih gradiv, avtorskih programov, spletnih slovarjev, komuniciranje s pomočjo internetnih storitev, sodelovanje v mrežnih projektih, forumih in različnih spletiščih za učenje slovenskega jezika kot materinščine.«

Spoznavanje spletnih slovarjev in drugih spletnih priročnikov in programov lahko nadgradimo s šolskimi urami samostojnega iskanja odgovorov na jezikovna vprašanja: pri tem bodo učenci odkrivali množico možnih poti do končnih podobnih odgovorov.

Jezikovni kotički kot vir navdiha

Slovenistom se jezikovna vprašanja dnevno ponujajo kar sama. Jezikovnih napak je veliko v spisih in testih, v vsakodnevnem sporazumevanju z učenci, na jezikovne negotovosti nas učenci tudi neposredno opozarjajo. Izbor primernih – življenjskih in ustrezno zapletenih – jezikovnih vprašanj ne bi smel biti pretežek.

Vseeno predlagam pregled nekaterih jezikovnih kotičkov v slovenskih medijih. Ti sami po sebi »ponudijo« jezikovna vprašanja in tudi njihove rešitve. Jezikovno kotičkarstvo pod tem in onim imenom ima v slovenskih medijih že dolgo tradicijo. Izvirnih in diferencirano zastavljenih vprašanj za izvedbo ure si nam tako ni treba pretirano izmišljevati.

Mojo pozornost so pritegnili:

Jezikovni kotiček Janka Modra v Nedeljskem dnevniku, ki z začetki sega v leto 1968. Prilagojen je bralcem medija, v katerem je izhajal. Razmišljanja so z današnjega vidika časovno obarvana.

Tedenski jezikovni kotiček v Pravni praksi avtoric Tine Verovnik in Nataše Hribar ponuja že skoraj dvesto analiz jezikovnih vprašanj in je vir idej, v določenih točkah pa celovit pregled posameznih jezikovnih področij.

Minute za jezik na RTV Slovenija so oddaja, namenjena širokemu krogu gledalcev. Spletni arhiv RTV Slovenija ponuja možnost ogleda zadnjih desetih oddaj.

Izvedba

Načrtovanje

Učenci postopno spoznavajo spletne jezikovne vire, se seznanjajo z njihovo rabo in uporabnostjo. Novejša učna gradiva nekaterih založb učence navajajo na uporabo spletnih virov, v drugih je njihova raba predvidena bolj za domače delo, ponekod se nalog lotijo samo uspešnejši učenci. Od predhodne seznanjenosti s temi viri je odvisen tudi prehod k zahtevnejšim oblikam dela. Za samostojno rabo in primerjanje morajo učenci te vire najprej dobro poznati (vsaj SP in SSKJ na spletu). Spoznajo jih postopno ali v okviru temu namenjenega sklopa ur.

Samostojno delo s spletnimi viri je lažje izvedljivo v višjih razredih osnovne šole ali v srednji šoli, ko te (vsaj deloma) poznajo. Oblika dela je vezana na tehnične možnosti (na število računalnikov, internetnih povezav), zato je verjetno najlažje izvedljivo delo v parih, ni pa nujno. Pri delu so torej vezani na računalnik z internetom, sledijo navodilom in pomoči na učnih listih oz. lističih. Dodatni viri za delo niso predvideni.

Učenci obravnavajo pravopisna, oblikoslovna, pomenoslovna, besedotvorna ... jezikovna vprašanja, napisana na lističih, pri tem pa uporabljajo zgolj spletne vire, delajo z novimi mediji in sproti preverjajo pravilnost rešitev. Za povprečno izvedbo zadostujejo tri šolske ure, dve za skupni uvodni pregled gradiva in samostojno delo, ena za pogovor o spoznanjih. Če učenci spletnih virov še ne poznajo, bo izvedba dolgotrajnejša.

Navodila za delo

S kartončki z naslovom posameznih spletnih virov in kratkim opisom njihove uporabnosti učence usmerimo na nove strani ali spomnimo na že poznane. Smiselno je skupen uvod in pregled nekaterih oznak in možnosti uporabe. Nekatere spletne strani naj spoznajo sami, da se bodo znašli tudi ob neznanih virih in da bodo znali sami presoditi njihovo praktično vrednost. Končna izbira virov pri posameznih nalogah je prepuščena njim.

1.

Slovar slovenskega knjižnega jezika

je enojezični, razlagalni slovar. Zajema besedni zaklad in prikazuje njegovo rabo, kakor se kaže v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku.

<http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html>

2.

Slovenski pravopis

obsega pravila o pravilnem zapisovanju besed, rabi velikih in malih črk, rabi ločil, deljenju besed, pisanju skupaj in narazen, pisanju prevzetih besed.

Ima tudi slovarski del.

<http://bos.zrc-sazu.si/sp2001.html>

3.

Nova beseda

je besedilni korpus, namenjen predvsem za slovaropisne potrebe Inštituta, koristi pa tudi drugim, ki se ukvarjajo z raziskovanjem slovenskega jezika.

http://bos.zrc-sazu.si/s_beseda.html

4.

Gigafida

je nadgradnja korpusa FIDA. Cilj projekta FIDA je oblikovanje obsežnega referenčnega besedilnega korpusa slovenščine, primerljivega z že obstoječimi korpusi drugih evropskih jezikov.

<http://demo.gigafida.net/>

5.

Slovnični pregledovalnik Amebis Besana

je programski paket, ki odkriva slovnične in slogovne napake v slovenskih besedilih in največkrat tudi predlaga, kako jih popraviti. Pri obvestilih o napakah prikaže razlago, kaj naj bi bilo narobe.

<http://www.amebis.si/>

6.

ŠUSS

je spletno mesto, ki ponuja obsežen lastni arhiv vprašanj in odgovorov na različna jezikovna vprašanja. Obsega tudi zbirko uporabnih povezav.

<http://www2.arnes.si/~lmarus/suss/>

7.

Lektoriranje.net

so spletne strani z vizijo rasti v portal znanja o slovenskem jeziku. Za zdaj ponujajo jezikoslovne novice, kratko zgodovino slovenskega knjižnega jezika, razlago nekaj najpogostejših pravopisnih dilem.

<http://lektoriranje.net/>

8.

Razvezani jezik (prosti slovar žive slovenščine)

je spletni slovar, ki ga lahko pišemo vsi. Brez delitve nalog, pretiranih napotkov in cenzure. V petih letih je več kot 1200 anonimnih piscev prispevalo približno 1800 gesel in 1000 člankov.

<http://www.razvezanijezik.org/?>

9.

Minute za jezik

je oddaja, usmerjena v praktično rabo slovenskega jezika, namenjena širokemu krogu gledalcev. Pripravljena je v obliki pogovora, izpostavljeni govorniki primeri so vselej podkrepljeni z grafiko.

http://www.rtv slo.si/modload.php?&c_mod=rtvodaje&op=web&func=read&c_id=25543

10.

Forum Oddelka za slovenistiko

je forum, kjer najdemo odgovore na pravopisna in druga jezikovna vprašanja.

<http://www.centerslo.net/slvnforum/forums.asp>

11.

Slovarji.com

zajemajo gesla slovenskega pravopisa, slovarja tujk, mitologijo sveta, najpomembnejše pisce in glasbenike ... Sestavljeni so po dolžini črk. Tako npr. slovar pod »slovar 7« zajema vse besede v slovarju, ki imajo 7 črk.

<http://www.slovarji.com/>

12.

Odzadnji slovar slovenskega jezika

je slovar, urejen po abecedi od konca besede. V slovarju je 115.355 iztočnic, narejenih po Slovarju slovenskega knjižnega jezika.

<http://bos.zrc-sazu.si/odzadnji.html>

Diferenciacija pouka

Pouk lahko diferenciramo s kartončki treh barv. Zeleni lističi prinašajo lažja jezikovna vprašanja, rumeni srednje težka in rdeči težka jezikovna vprašanja. Različno težka vprašanja so lahko vezana na različne jezikovne naloge.

Primer naloge na različnih zahtevnostnih ravneh:

Zelen listič

Izberita pravilen zapis podčrtane besede.

Prijateljica se je preselila v trosobno stanovanje.

Prijateljica se je preselila v trisobno stanovanje.

Da bo vajina izbira ustrezno utemeljena, zapis preverita v vsaj dveh jezikovnih priročnikih.

Rumen listič

Izberita pravilen zapis podčrtane besede.

Prijateljica se je preselila v trosobno stanovanje.

Prijateljica se je preselila v trisobno stanovanje.

Katera raba je pogostejša?

Je pogostejša raba določene oblike merilo za pravilnost zapisa?

Svoje odgovore utemeljita.

Rdeč listič

Kako pravilno zapišemo: trisobno ali trosobno stanovanje?

Za katero obliko se pisci pogosteje odločijo?

Preverita še pravilnost zapisa in rabo pri besedah: tri-/tromesečen, tri-/troinpolsoben, tri-/trobarven, tri-/tromostovje.

Lahko iz ugotovitev izpeljeta splošno uporabno pravilo za zapis s tri- oz. tro-?

Pri lahki nalogi (zelen listič) bodo učenci izbrali uporabne spletne vire. Če bodo primerjali zapise v SP in SSKJ, bodo ugotovili, da sta zapisa enakovredna in oba ustrezna. Rumen listič bo ponudil spoznanje, da se je raba skoraj praviloma ustalila pri zapisu s tri-. Učenci naj bi kritično razmišljali tudi o tem, da vsaka raba še ne more pomeniti normativne dokončnosti, da korpusi ne podajajo odgovora o normativnosti oblik. Pozorni bodo tudi na to, koliko je vseh zapisov (torej v vseh pojavnih oblikah), ne zgolj zapisov v točno določenem sklonu in številu (iskanje z zvezdico). Vprašanja na rdečem lističu se bodo izmikala dokončnim odgovorom. Učenci bodo sicer odkrili, da zapis trimostovje ne obstaja niti v SP niti v SSKJ niti ga ne pozna korpus Nova beseda, istočasno pa bodo ugotavljali, da obstajajo v korpusu praktično vse druge oblike (razen še troinpolsobno) in da vse oblike poznata tudi oba priročnika. Pri tem SP usmerja k trimesečni in tribarvni, SSKJ pa k trimesečni. Splošno uporabno pravilo bo v tem primeru praktično nemogoče izpeljati – nekatere stvari so v jeziku vezane na rabo.

Učenci lahko tako ugotavljajo in iščejo pravilne sklonske oblike besed (npr. samostalnika finale), tvorijo pridevnike (npr. iz Kongo: kongovski, konški,

kongoški), raziskujejo rabo predlogov pred lastnimi zemljepisnimi imeni (npr. v/na Grosuplju/-em) in podobno.

Pridobljene spretnosti, znanja

Učenci spoznajo, da se kvalifikatorji, priporočila, zapisi v slovarjih ne prekrivajo vedno in da je treba upoštevati tudi čas nastanka posameznega vira. Slovar včasih strožje odsvetuje (prepoveduje) rabo določene oblike, drugič nas zgolj usmerja k ustreznejši obliki. Spoznajo, da vsi spletni viri niso enako zanesljivi, da nekateri nudijo sicer dragocene informacije, da pa niso normativni. Dragoceno je tudi spoznanje, da slovarji in drugi viri ne delujejo kot zakonska materija, ki bi zgolj zapovedovala, temveč se prilagajajo rabi. Nekatero jezikovno pojavo tako ne bomo mogli opisati samo s pravili.

Učenca lahko naučimo pravilno zapisati besedo, še koristneje pa bo, če ga naučimo, kje in kako lahko zapis preveri. Morda bo to počel tudi potem, ko bo zapustil šolske klopi in bo tako skrbel za lastno jezikovno kulturo.

Sklep

Učenci bodo spletne vire kot pomagala sprejeli, če jih bodo znali samostojno uporabljati. Le taka nadgradnja digitalnega opismenjevanja na področju rabe slovarjev in drugih priročnikov vodi do samostojnega kompetentnega uporabnika. Pri načrtovanju nalog si slovenist lahko pomaga s pestrim naborom jezikovnih vprašanj, izraženih v najrazličnejših jezikovnih kotičkih, in tako postreže z zanimivim izborom. Nekateri učenci so zelo večji uporabe spletnih virov, zato se lahko pripravimo na občasno vzajemno svetovanje.

POVZETEK

Poučevanje o spletnih virih lahko iz preprostih navodil uporabe in dostopnosti nadgradimo v jezikovna vprašanja, na katera učenci sami iščejo odgovore. Ob tem morajo poleg pravilne uporabe poznati še namen posameznih priročnikov in njihovo normativno vrednost. Osrednji cilj je posredovanje veččin samostojnega jezikovnega raziskovanja s pomočjo teh virov, ne pa sama jezikovna spoznanja. Pri sestavljanju nalog si učitelj lahko pomaga z jezikovnimi kotički, uveljavljenim jezikovnim svetovanjem v medijih, ki mu delo olajša.

↘ Viri in literatura

- Slovar slovenskega knjižnega jezika. [Uporabljeno 20. 4. 2011]. Dostopno na URL: <http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html>
- Slovenski pravopis. [Uporabljeno 26. 4. 2011]. Dostopno na URL: <http://bos.zrc-sazu.si/sp2001.html>
- Nova beseda. [Uporabljeno 26. 4. 2011]. Dostopno na URL: http://bos.zrc-sazu.si/s_beseda.html
- Gigafida. [Uporabljeno 26. 4. 2011]. Dostopno na URL: <http://demo.gigafida.net/>
- Slovnični pregledovalnik Amebis Besana. [Uporabljeno 27. 4. 2011]. Dostopno na URL: <http://www.amebis.si/>
- Šuss. [Uporabljeno 27. 4. 2011]. Dostopno na URL: <http://www2.arnes.si/~lmarus/suss/>
- Lektoriranje.net. [Uporabljeno 27. 4. 2011]. Dostopno na URL: <http://lektoriranje.net/>
- Razvezani jezik. [Uporabljeno 27. 4. 2011]. Dostopno na URL: <http://www.razvezanijezik.org/>
- Minute za jezik. [Uporabljeno 27. 4. 2011]. Dostopno na URL: http://www.rtv slo.si/modload.php?&c_mod=rtvod daje&op=web&func=read&c_id=25543
- Forum Oddelka za slovenistiko. [Uporabljeno 27. 4. 2011]. Dostopno na URL: <http://www.centerslo.net/slvnforum/forums.asp>
- Slovarji.com. [Uporabljeno 27. 4. 2011]. Dostopno na URL: <http://www.slovarji.com/>
- Odzadnji slovar slovenskega jezika. [Uporabljeno 27. 4. 2011]. Dostopno na URL: <http://bos.zrc-sazu.si/odzadnji.html>
- Predmetna kurikularna komisija posodobljenega učnega načrta za osnovno šolo, 2011: Učni načrt Slovenščina (delovna verzija). Ljubljana: ZRSS. [Uporabljeno 2. 5. 2011]. Dostopno na URL: http://www.zrss.si/pdf/_UN_slovenscina_OS_9mar11.pdf